

ቃላዊ ግጥም

ቃላዊ ግጥም (በቃል የሚተላለፍ የቃል ሥነ ጽሑፍ ዘርፍ) ከትውልድ ወደ ትውልድ በቃል እየተቀባበለ የሚመጣ፤ ደራሲው የማይታወቅበት እና የሕብረተሰቡን ሕይወት፣ ፍቅር፣ ሐዘን፣ ትግልና ባህል በውስጡ የሚያንጸባርቅ የኪነ ጥበብ ዓይነት ነው።

በአማርኛ የባህል ሥነ ጽሑፍ ውስጥ የሚገኙ ዋና ዋና የቃላዊ ግጥም ዓይነቶች እና ማብራሪያቸው እንደሚከተለው ቀርበዋል፡-

1. የፉክክር እና የሽላላ ግጥሞች

- **ማብራሪያ፡-** ወንዶች በጦር ሜዳ፣ በሰርግ ወይም በባህላዊ በዓላት ላይ ጀግንነታቸውን ለመግለጽ፣ ጠላትን ለማስፈራራት እና ራሳቸውን ለማነቃቃት የሚገጥሟቸው ኃይለኛ ግጥሞች ናቸው።
- **ባሕርይ፡-** ድምፅን ከፍ አድርጎ፣ በኩራት እና በወታደራዊ ስሜት የሚገጠሙ ሲሆን፣ የድምፅ ማዕበልና ዜማ አላቸው።

2. የለቅሶ ግጥሞች (ቀብር/ዋይታ)

- **ማብራሪያ፡-** ሕይወቱ ያለፈውን ሰው ውለታ፣ ጀግንነት፣ በጎ ገጽታ ወይም የሞቱን ሐዘን በመግለጽ የሚሰሙ የሐዘን ግጥሞች ናቸው። አብዛኛውን ጊዜ በሴቶች ይመራሉ (ይነወራሉ)።
- **ባሕርይ፡-** ጥልቅ ሐዘንን፣ ልብን የሚነካ ዜማ እና የፆንፌ ስሜትን ያንጸባርቃሉ።

3. የፍቅር ግጥሞች

- **ማብራሪያ፡-** ወጣቶች ለሚወዷቸው ሰዎች ያሏቸውን ስሜት፣ ፍፍቅት፣ ውበት እና አድናቆት ለመግለጽ የሚጠቀሙባቸው ዜማዎች ናቸው።
- **ባሕርይ፡-** ስሜታዊ፣ ለስላሳ እና የፍቅርን ጥልቀት የሚያሳዩ ምሳሌዎችን የያዙ ናቸው።

4. የሥራ ግጥሞች

- **ማብራሪያ፡-** ሰዎች በአርሻ፣ በማጨድ፣ በወፍጮ ቤት፣ በጉልበት ሥራ ወይም በእጅ ሥራ ላይ እያሉ የሥራውን ከባድነት ለመርሳት፣ አብሮ ለመቀናጀት እና ጉልበት ለመጨመር የሚገጥሟቸው ግጥሞች ናቸው።
- **ባሕርይ፡-** የሥራውን እንቅስቃሴ የሚከተል የተወሰነ ምት (Rhythm) አላቸው። (ምሳሌ፡- የአርሻ ማለፊያ ዜማዎች)

5. የሠርግ ግጥሞች (ሙዚቃ/ዜማ)

- **ማብራሪያ፡-** በሰርግ ዕለት ሙሽሮችን ለመመረቅ፣ ቤተሰቦችን ለማመስገን እና በደስታው መድረክ ላይ ድምቀት ለመፍጠር የሚዘመሩ ግጥሞች ናቸው።
- **ባሕርይ፡-** የምስጋና፣ የምረቃ እና የተስፋ ቃላት ይዘው በደስታ ስሜት የሚቀርቡ ናቸው።

6. የልጆች ግጥሞች እና ጨዋታዎች

- **ማብራሪያ፦** ሕፃናት ሲጫወቱ፣ እርስ በእርስ ሲቀላለዱ ወይም መሠረታዊ ነገሮችን ሲማሩ የሚጠቀሙባቸው አጫጭር እና ምናባዊ ግጥሞች ናቸው።
- **ባሕርይ፦** በቀላሉ የሚታወቅ፣ ምት ያላቸው እና ለልጆች አዕምሮ እድገት የሚጠቅሙ ናቸው።

የቃላዊ ግጥሞች አጠቃላይ ገጽታዎች

- **ደራሲው አልባነት፦** በአንድ ግለሰብ ሳይሆን በኅብረተሰቡ የጋራ ፈጠራ የሚመነጩ ናቸው።
- **ተለዋዋጭነት (በአፍ የሚቀያየሩ መሆናቸው)፦** ከአንድ አካባቢ ወደ ሌላ አካባቢ ሲሄዱ ቃላቶቻቸው ወይም አባባሎቻቸው ሊለወጡ ይችላሉ።
- **በወቅትና በሁኔታ የሚወሰኑ መሆናቸው፦** እንደየሁኔታው (በሥራ፣ በሐዘን፣ በደስታ) ጊዜያቸውን ጠብቀው የሚወጡ ናቸው።

1. የቃላዊ ግጥሞች ዋነኛ መለያ ባሕርይ ከሆኑት መካከል የማይሆነው የቱ ነው?

ሀ) የሕብረተሰቡን ሕይወትና ባህል ማንጸባረቁ	ለ) ደራሲው በግልጽ በስም የታወቀ መሆኑ
ሐ) እንደየሁኔታውና በወቅቱ መለዋወጣቸው	መ) በቃል ከትውልድ ወደ ትውልድ መተላለፉ

2. ወንዶች በጦር ሜዳ፣ በሰርግ ወይም በባህላዊ በዓላት ላይ ጀግንነታቸውን ለመግለጽ የሚገጥሟቸው የቃል ግጥም ዓይነት የቱ ነው?

ሀ) የልጆች ጨዋታ ግጥም	ለ) የሥራ ግጥም
ሐ) የፋክከር እና የሸለላ ግጥም	መ) የለቅሶ ግጥም

3. በእርሻ፣ በማጨድ ወይም በጉልበት ሥራ ላይ እያሉ ጉልበት ለመጨመር እና ሥራን ለማቀለል የሚዘመሩ ግጥሞች ምን ይባላሉ?

ሀ) የሥራ ግጥሞች	ለ) የሠርግ ግጥሞች
ሐ) የፍቅር ግጥሞች	መ) የዋይታ ግጥሞች

4. ሰዎች ሕይወታቸው ያለፈውን ሰው ውሊታና ጀግንነት ለማስታወስ የሚጠቀሙበት የቃል ሥነ ጽሑፍ ዘርፍ የቱ ነው?

ሀ) የፍቅር ግጥም	ለ) የምረቃ ግጥም
ሐ) የለቅሶ ግጥም	መ) የሸለላ ግጥም

-

-

